

Η διαπολιτισμικότητα στην εκπαίδευση μέσω της δράσης eTwinning. Παρουσίαση περίπτωσης.

Οικονομοπούλου Αγγελική – Θωμοπούλου Ιωάννα

Περίληψη

Στη σημερινή εποχή του διαδικτύου, της ευρυζωνικότητας και του καταγισμού της ψηφιακής πληροφορίας, το σύγχρονο σχολείο οφείλει να διαδραματίσει ένα πρωταγωνιστικό ρόλο προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες μιας εποχής που αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς. Στην παρούσα εργασία θα παρουσιάσουμε μια πρόταση για τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην υπηρεσία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσω της δράσης eTwinning. Η δράση eTwinning δημιουργήθηκε για να προωθήσει τη συνείδηση του ευρωπαϊκού πολυγλωσσικού και πολυπολιτισμικού κοινωνικού μοντέλου. Θα επικεντρωθούμε στην παρουσίαση του προγράμματος «Ελιά- ελαιόλαδο» που εκπονήθηκε με τη συνεργασία του 8ου Ενιαίου Λυκείου Πάτρας και του σχολείου Ipsia Trebisacce της Ιταλίας, το οποίο απέσπασε εθνικό και πανευρωπαϊκό βραβείο.

Summary

Intoday's age of Internet, the Eurozone and the overwhelm of digital information, a modern school must play a main role in order to meet the needs of a time which is changing at a quick pace. In this presentation, we will present a suggestion for the usage of new technology in the service of multicultural education through the action of eTwinning. The action of eTwinning was created to connect the European Multilanguage and Multicultural model of society. We will focus on the presentation of the programme "olive-olive oil" that was carried out with the cooperation (help) of the Eighth High School of Patras and the Ipsia Trebisacce School of Italy, which received a national and a European award for their efforts.

Εισαγωγή

Το σύγχρονο σχολείο καλείται να διαδραματίσει τον παιδαγωγικό και κοινωνικοποιητικό του ρόλο μέσα σε ένα κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον ριζικά διαφορετικό από το αντίστοιχο προηγούμενων εποχών. Τα στοιχεία που καθορίζουν τη φυσιογνωμία των σύγχρονων κοινωνιών είναι η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η διαμόρφωση πολυπολιτισμικών κοινοτήτων. Η εκπαίδευση, ως καθρέπτης της κοινωνίας, προσαρμόζει τη λειτουργία της στα νέα δεδομένα, προσπαθώντας να αξιοποιήσει τις νέες τεχνολογίες εντός και εκτός της διδακτικής πράξης και να εντάξει στο εκπαιδευτικό σύστημα με τον ομαλότερο τρόπο όσο γίνεται περισσότερους μαθητές, απορρίπτοντας παιδαγωγικές μεθόδους που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον αποκλεισμό του διαφορετικού. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται εκπαιδευτικά εξωδιδακτικά προγράμματα με κύριους άξονες την αξιοποίηση της πληροφορικής και την ανάδειξη της δυνατότητας παιδαγωγικής αξιοποίησης της πολυπολιτισμικότητας. Ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι το πρόγραμμα «ελιά – ελαιόλαδο», μέσω της δράσης eTwinning.

Η δράση eTwinning

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) συμβάλλουν καθοριστικά στην δημιουργία ενός νέου περιβάλλοντος μάθησης και διδασκαλίας στον χώρο της εκπαίδευσης. Στη σημερινή εποχή του διαδικτύου, της ευρυζωνικότητας και του καταϊγισμού της ψηφιακής πληροφορίας, το σύγχρονο σχολείο οφείλει να διαδραματίσει ένα πρωταγωνιστικό ρόλο προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες μιας εποχής που αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς. Από τον κόσμο του σχολείου οδεύουμε στο σχολείο του κόσμου(Φλουρής, 2005).

Ιδιαίτερα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια τα σχολεία μας κατακλύζονται από πλήθος τεχνολογικών εφαρμογών στο όνομα της δημιουργίας ενός αποτελεσματικότερου περιβάλλοντος μάθησης και διδασκαλίας. Σήμερα όμως δεν θα πρέπει να υπάρχουν ψευδαισθήσεις σχετικά με την διδακτική αξιοποίηση της τεχνολογίας στην σχολική τάξη. Η συσσωρευμένη εμπειρία των δασκάλων της πράξης, σε συνδυασμό με ερευνητικά δεδομένα τόσο από τη διεθνή όσο και την ελληνική βιβλιογραφία μάλλον δικαιώνουν την θεώρηση του Bates(1995): «μια καλή διδασκαλία θα μπορούσε να αντισταθμίσει την έλλειψη τεχνολογικών μέσων, αλλά η τεχνολογία από μόνη της δεν θα μπορέσει να διασώσει μια κακή διδασκαλία, συνήθως την κάνει χειρότερη» Η επίτευξη των μαθησιακών στόχων επηρεάζεται από τον σχεδιασμό της διδακτικής μεθοδολογίας και όχι από τον τύπο της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται για τη μετάδοση των πληροφοριών (Λιοναράκης, 2006).

Από αυτή την άποψη η βέλτιστη χρήση της τεχνολογίας αποτελεί ύψιστο διδακτικό καθήκον. Ωστόσο, η ενσωμάτωση της τεχνολογίας και των πολυμέσων στη θεμελιώδη διαδικασία της διδασκαλίας δημιουργεί πλήθος ερωτημάτων για τη σωστή εφαρμογή τους. Το ερώτημα δεν είναι εάν οι υπολογιστές και τα πολυμέσα πρέπει να επιτραπούν στις τάξεις, αλλά πώς πρόκειται να χρησιμοποιηθούν. Η κοινωνία είναι απολύτως συνδεδεμένη με το πεδίο της τεχνολογίας και υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες και γνώσεις διαθέσιμες απ' ό,τι σε οποιαδήποτε προηγούμενη ιστορική περίοδο (Ηλιάδης & Βούτσινος, 2001: 56-58)

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, ενδιαφέρουσα είναι η χρήση αυτών των εφαρμογών στους δίγλωσσους μαθητές. Οι νέες εξελίξεις στην τεχνολογία και τη χρήση της στην εκπαίδευση υπόσχονται μια καλύτερη, γρηγορότερη και πιο ισότιμη πρόσβαση στη γνώση από τους δίγλωσσους μαθητές (Δαμανάκης, 2000: 23-24).

Η δράση eTwinning δημιουργήθηκε για να δώσει στα σχολεία την ευκαιρία να μάθουν μαζί, να μοιραστούν τις απόψεις τους και να δημιουργήσουν καινούργιες φιλίες. Προωθεί αντίστοιχα τη συνείδηση του ευρωπαϊκού πολυγλωσσικού και πολυπολιτισμικού κοινωνικού μοντέλου.

Το eTwinning μπορεί να οριστεί ως μία συνεργασία μακράς διάρκειας όπου τουλάχιστον δύο σχολεία από τουλάχιστον δύο Ευρωπαϊκές χώρες χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για να φέρουν εις πέρας μαζί μία παιδαγωγική δραστηριότητα. Αυτό μπορεί να γίνει σε πολλά επίπεδα: μία ανταλλαγή μεταξύ δύο εκπαιδευτικών, δύο ομάδων εκπαιδευτικών ή τμήματα θεμάτων, δύο βιβλιοθηκάρων ή δύο διευθυντών. Το eTwinning προσβλέπει σε εκπαιδευτικές συνεργασίες όπου ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών, διευθυντών και

προσωπικού υποστήριξης θα εμπλακεί σε μία πολυ-επίπεδη δραστηριότητα. Ο σκοπός είναι να συνεργαστεί το προσωπικό δύο σχολείων για μακρύ χρονικό διάστημα.

Η συνεργασία μπορεί να συμπεριλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα θεμάτων, όπως διδακτέα ύλη ή ακόμα και θέματα σχετικά με την επαγγελματική ανάπτυξη.

Το eTwinning έχει ως στόχο την διασύνδεση των σχολείων της Ευρώπης και αποτελεί από τον Σεπτέμβριο του 2004 μία από τις πολλές δράσεις του προγράμματος eLearning της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Μέσω του eTwinning, τα σχολεία των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και της Νορβηγίας και της Ισλανδίας, θα υποστηριχτούν στην “αδελφοποίηση” σχολείων μέσω του Internet. Το eTwinning δεν σκοπεύει να αντικαταστήσει την παραδοσιακή μορφή ανταλλαγής μαθητών.

Τα περισσότερα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Δημοκρατία της Τσεχίας, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κύπρος), Βουλγαρία, Ισλανδία και Νορβηγία είναι οι χώρες που έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής στη δράση αυτή. Τα υπερπόντια εδάφη είναι επίσης επιλέξιμα.” Άλλες χώρες όπως Ρουμανία και η Τουρκία θα μπορούν να συμμετέχουν μελλοντικά.

Στην διαδικτυακή ευρωπαϊκή πύλη του (portal) <http://www.etwinning.net> μπορείτε να βρείτε όλα τα απαραίτητα εργαλεία που θα επιτρέψουν στο σχολείο σας να γίνει επίσημο μέλος της δράσης eTwinning.

Μπορείτε να απευθύνετε όλα τα ερωτήματά σας στην εθνική υπηρεσία υποστήριξης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στη διεύθυνση <http://etwinning.sch.gr>, αι: etwinning@gr ή στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Υπηρεσία Υποστήριξης (<http://www.etwinning.net>).

Το eTwinning μπορεί να στηρίξει, να συμπληρώσει και να συνυπάρξει. Είναι μια συνεργατική δράση όπου 2 τουλάχιστον σχολεία από 2 τουλάχιστον Ευρωπαϊκές χώρες, κάνοντας χρήση εργαλείων Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών, συνεργάζονται ώστε να αποκομίσουν παιδαγωγικά, κοινωνικά και πολιτισμικά οφέλη.

Όλοι οι Ευρωπαίοι μαθητές και μαθήτριες μέσω της δράσης eTwinning θα έχουν τη δυνατότητα με τη βοήθεια των δασκάλων και των καθηγητών τους να συμμετάσχουν σε κοινά εκπαιδευτικά projects με κάποιο σχολείο από άλλη Ευρωπαϊκή χώρα.

Με τον τρόπο αυτό η δράση παροτρύνει νέους διαφορετικών κρατών να έρθουν σε επαφή και να γνωρίσουν τη σχολική και οικογενειακή κουλτούρα συμμαθητών τους από άλλες χώρες της Ευρώπης ενώ παράλληλα, θα βελτιώνουν τις δεξιότητές τους στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ).

Μέσω του e-twinning μπορεί να προκύψει συνεργασία μεταξύ δύο σχολείων από δύο Ευρωπαϊκές χώρες, όχι μόνο σε επίπεδο μαθητών αλλά και σε άλλα επίπεδα, όπως σε επίπεδο :

- δύο καθηγητών
- δύο ομάδων καθηγητών

- δύο βιβλιοθηκάρων
- δύο διευθυντών

Μπορεί, βεβαίως, να προκύψει προσέγγιση ολόκληρου του σχολείου για μία πολύ-επίπεδη πρωτοβουλία.

Μορφές και μοντέλα συνεργασίας Αδελφοποίηση ολόκληρου του σχολείου

- Συνδέεται με την αδελφοποίηση των πόλεων.** Δύο Ευρωπαϊκές πόλεις εφαρμόζουν ήδη μία ευρεία ανταλλαγή μεταξύ κοινοτήτων και τα σχολεία βρίσκονται ήδη, αν και ανεπίσημα, σε επαφή. Αυτό δίνει στα σχολεία την ευκαιρία να ενισχύσουν το παιδαγωγικό στοιχείο του έργου της αδελφοποίησης των πόλεων.
- Συνδέεται με ανταλλαγές μακράς χρονικής διάρκειας.** Δύο σχολεία έχουν οργανώσει ταξίδια και έχουν ανταλλάξει καθηγητές/μαθητές για πολλά χρόνια. Είναι μία ευκαιρία να ενταχθούν στο σκέλος των ICT (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών) και των παιδαγωγικών εμπειριών.
- Συνδέεται με άλλες Socrates δράσεις.** Δύο σχολεία συνδέονται με μία άλλη δράση όπως οι Arion, Comenius , inerva, που είτε συνεχίζει να ισχύει είτε φτάνει στο τέλος της. Το eTwinning τους επιτρέπει να δυναμώσουν τους ήδη υπάρχοντες δεσμούς τους.
- Νέα συνεργασία** πρωτοβουλία μίας ομάδας καθηγητών και/ή η θετική στάση του διευθυντή, αλλά και οι αλλαγές που σημειώνονται σε εθνικές/περιφερειακές πολιτικές, είναι δυνατόν να οδηγήσουν ένα σχολείο, μέσω μιας γενικευμένης συνεργασίας στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής διάστασης του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Αδελφοποίηση των διευθυντών των σχολείων

- Διομότιμη κατάρτιση (P2training) σχετικά με θέματα σχολικής διοίκησης και οργάνωσης.
- Αμοιβαία ανταλλαγή και διάλογος για θέματα λήψης αποφάσεων
- Οργάνωση ενός έργου αδελφοποίησης ολόκληρου του σχολείου

Αδελφοποίηση καθηγητών ή ομάδας καθηγητών

- Επιλογή θεματικού προγράμματος:** Δύο καθηγητές/ομάδες καθηγητών που διδάσκουν το ίδιο μάθημα σε δύο διαφορετικές χώρες φέρνουν μία ευρωπαϊκή διάσταση στη διδακτική και παιδαγωγική τους προσέγγιση.
- Επιλογή διαθεματικού προγράμματος:** Δύο καθηγητές/ομάδες καθηγητών που διδάσκουν διαφορετικά μαθήματα αναλαμβάνουν ένα θέμα όπου το ένα μάθημα συμπληρώνει το άλλο.
- Αδελφοποίηση που βασίζεται σε δραστηριότητες:** Δύο καθηγητές/ομάδες καθηγητών οργανώνουν μαζί μια συνεργασία, όπως μία συναυλία, έναν αγώνα, μία έκθεση ή μία θεατρική παράσταση.
Διομότιμη κατάρτιση (P2P training). Δύο καθηγητές/ομάδες καθηγητών ανταλλάσσουν τις εμπειρίες τους σχετικά με τη μεθοδολογία, την παιδαγωγική, την χρήση των ΤΠΕ ή τη διδασκαλία. Αυτή η επιλογή μπορεί να ενσωματωθεί σε όλες τις άλλες.

Αδελφοποίηση των βιβλιοθηκάρων

- **Επικοινωνία για πληροφόρηση.** Δύο βιβλιοθηκάριοι ανταλλάσσουν πηγές και μεθοδολογίες για να βελτιώσουν τις υπηρεσίες πληροφόρησης του σχολείου .

Αδελφοποίηση συμβούλων προσανατολισμού σπουδών

- **Ευρωπαϊκή κινητικότητα.** Δύο σύμβουλοι μπορούν να διαμορφώσουν έναν οδηγό για τους σπουδαστές που ψάχνουν για εργασία στις πατρίδες τους.

Αδελφοποίηση συλλόγων γονέων και κηδεμόνων

- **Σύνδεσμοι μεταξύ κοινοτήτων/γονέων και σχολείων.** Δύο σύλλογοι εξερευνούν και συγκρίνουν θέματα σχετικά με την συμπεριφορά των μαθητών, τις σχέσεις με τους γονείς, τη βία στα σχολεία, έτσι ώστε να βρουν τρόπους βελτίωσης της σχολικής ζωής στη χώρα τους.

Παράδειγμα (Καλής Πρακτικής)

Εθνικό και Πανευρωπαϊκό Βραβείο 2005 στην κατηγορία των Ψηφιακών Πηγών για ηλικίες 15-18 ετών.

Υπεύθυνη Προγράμματος: Οικονομοπούλου Αγγελική, Καθ. Πληροφορικής

Σχολείο: 8ο Ενιαίο Λύκειο Πάτρας

Συνεργαζόμενο Σχολείο: IPSIA Trebisacce

Διεύθυνση του προγράμματος: <http://www.etwinning.gr/projects/elia>

Τίτλος Προγράμματος: ελιά – ελαιόλαδο

Διάρκεια: 1 Διδακτικό έτος

Περιγραφή

Ένα από τα βασικά προϊόντα που παράγει η χώρα μας και ειδικά η περιοχή μας είναι το ελαιόλαδο. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα θα μελετήσουμε την Ελιά και το Λάδι από διαφορετικές οπτικές γωνίες:

- Ιστορικά στοιχεία της Ελιάς και του Λαδιού.
- Ελιά, Λάδι, Αθλητισμός - Ολυμπιακοί Αγώνες Η ελιά και το λάδι στην αρχαιότητα, η σχέση τους με τον αθλητισμό και πιο συγκεκριμένα με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.
- Ελιά, Ελαιόλαδο και Μεσογειακή διατροφή. Πόσο απαραίτητο και χρήσιμο είναι για την υγεία το ελαιόλαδο (σαλάτες, συνταγές με ελαιόλαδο και ελιές).
- Το δέντρο της ελιάς στη λογοτεχνία. Οι μαθητές θα αναζητήσουν τόσο στην νεότερη όσο και στην αρχαία λογοτεχνία αποσπάσματα που αναφέρονται στο δέντρο της ελιάς και στο ελαιόλαδο.

Γλώσσες επικοινωνίας: Ελληνική – Αγγλική

Ηλικία Μαθητών: 17- 18 ετών.

Θεματική κατηγορία του προγράμματος: Ιστορία / Παραδόσεις.

Στόχοι

- Μέσω αυτού του προγράμματος οι μαθητές από διαφορετικές χώρες θα μάθουν οι μεν για την κουλτούρα των δε, θα ανταλλάξουν πληροφορίες για την σχολική και οικογενειακή τους ζωή, ενώ παράλληλα θα αυξάνουν τις δεξιότητές τους στις νέες τεχνολογίες (ΤΠΕ).
- Το πρόγραμμα αυτό θα προσθέσει μεγαλύτερη αξία στην συμβατική μάθηση και θα βελτιώσει την παιδαγωγική διαδικασία.

- Οι νεαροί μαθητές δε θα ασχολούνται μόνο με θέματα που άπτονται της δικής τους κουλτούρας, αλλά και αυτής των συμμαθητών τους από τις άλλες χώρες. Θα βρουν πολλές ομοιότητες και φυσικά πολλές διαφορές, μέσω ενός δρόμου που θα τους προσφέρει πολλές εμπειρίες. Έτσι θα γνωρίσουν τη διαφορετικότητα ενός άλλου λαού, αλλά θα διαπιστώσουν πως τα στοιχεία που τους ενώνουν είναι περισσότερα από όσα τους χωρίζουν.
- Καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων μαθητών διδάσκεται μια τουλάχιστον ξένη γλώσσα, το πρόγραμμα αυτό θα δώσει την ευκαιρία σε κάθε μαθητή να εξασκήσει τη γλώσσα αυτή. Η εκμάθηση της ξένης γλώσσας βασίζεται σε διαδικασίες όπου παίρνουν μέρος όλες οι αισθήσεις, έτσι οι νεαροί μαθητές θα εξασκηθούν στην ομιλία και την επικοινωνία, γιατί θα πρέπει να ανταλλάσσουν πληροφορίες με τους συμμαθητές τους της άλλης χώρας ή των άλλων χωρών.
- Το πρόγραμμα αυτό δίνει τη δυνατότητα στους eTwinning μαθητές μέσα από την διαπολιτισμική επαφή να βελτιώσουν τις γνώσεις τους σε περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα (ιστορία, γεωγραφία, λαογραφία, οικονομία, ΤΠΕ, γλώσσες κ.α.) και τελικά να βγουν έξω από τα περιορισμένα σύνορα της χώρας τους και να γίνουν πολίτες του κόσμου.

Εργαλεία ΤΠΕ: INTERNET , Chat, AIL, Επεξεργασία κειμένου, Παρουσιάσεις με Power Point, Ψηφιακή Επεξεργασία Εικόνας, IDEO, AUDIO CONFERENCE (με το e-twinning σχολείο), Κατασκευή Πολυμεσικού CD, Δημιουργία, δημοσίευση ιστοσελίδας με τα αποτελέσματα του προγράμματος, Χρήση της πύλης eTWINNING

Διαδικασία Εργασιών: Εύρεση πληροφοριών για το δένδρο της ελιάς, ιστορία, μύθοι, παραδόσεις, παροιμίες. Σύνταξη κειμένων από τις πληροφορίες που έχουν συλλέξει. Μετάφραση κειμένων και σύνταξη περιλήψεων στα Αγγλικά. Πραγματοποίηση τηλεδιάσκεψης προκειμένου να συζητήσουν τα αποτελέσματα του προγράμματος. Τηλεδιασκέψεις και Chat θα πραγματοποιούνται σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, για να υπάρχει η επικοινωνία και επαφή μεταξύ των μαθητών. Δημιουργία και δημοσίευση δικτυακού τόπου σχετικού με το θέμα της μελέτης.

Παραγωγή υλικού των μαθητών

- Σύνταξη κειμένων σχετικά με την ελιά και το λάδι (γενικές πληροφορίες, σχέση με την οικονομική και κοινωνική ζωή, την ιστορία, την παράδοση, τον αθλητισμό - Ολυμπιακοί αγώνες, Μεσογειακή διατροφή)
- Μετάφραση κειμένων στα Αγγλικά
- Ζωγραφική με θέμα την Ελιά
- Δημιουργία φωτογραφικού άλμπουμ
- Δημιουργία δικτυακού τόπου
- Δημιουργία Πολυμεσικού CD

Συμπεράσματα

Από την αξιολόγηση του προγράμματος από τους μαθητές που συμμετείχαν σε αυτό, προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Μέσα από μια εξωδιδασκτική σχολική διαδικασία επιτεύχθηκαν οι βασικοί σκοποί της εκπαίδευσης: α) ο εμπλουτισμός των γνώσεων, η δυνατότητα διερεύνησης πληροφοριών και απόκτησης νέας γνώσης και η όξυνση του ενδιαφέροντος για αναζήτηση της γνώσης πέρα από τα καθιερωμένα πρότυπα της διδακτέας ύλης, και β) η κοινωνικοποίηση των μαθητών όχι απλώς με την έννοια της αποδοχής και υιοθέτησης κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς αλλά με την έννοια της προσέγγισης του «διαφορετικού» συμμαθητή, ο οποίος μέσα από την από κοινού ενασχόληση με το ίδιο αντικείμενο μελέτης, γίνεται οικείος, αγαπητός, φίλος.
- Εδραιώθηκε στη συνείδηση των μαθητών μια επιπλέον διάσταση του πολιτισμού, η οποία υπερβαίνει όρια γεωγραφικά και γλωσσικά και μπορεί να είναι κοινή σε ευρείες ομάδες ανθρώπων.
- Οι νέες τεχνολογίες αξιοποιήθηκαν από τους μαθητές δημιουργικά, προσθέτοντας στον ενημερωτικό, ψυχαγωγικό και εμπορικό ενδεχομένως ρόλο τους, μια παιδαγωγική, κοινωνικοποιητική και πολιτισμική διάσταση.

Θεωρούμε ότι οι προσπάθειες αυτές πρέπει να συνεχιστούν σε μια εποχή που οι μαθητές καλούνται να αποτελέσουν πολίτες διευρυμένων θεσμικών σχημάτων, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και ενεργά μέλη μιας παγκόσμιας κοινότητας, η οποία οικοδομείται στη βάση οικουμενικών προβλημάτων που χρήζουν αντιμετώπισης.

Βιβλιογραφία

- Ηλιάδης, Ν. – Βουτσινός, Γ., 2001. *Τεχνολογία και ανάπτυξη*, ΟΕΔΒ.
- Δαμανάκης, Μ., 2003. *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ., 2004. *Η εκπαίδευση των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Gutenberg.
- Λιακοπούτου – Κυριακίδου, Μ., 2006. *Η διαπολιτισμική διάσταση εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Θεωρητική και εμπειρική Κυριακίδη*.
- Λιοναράκης, Α., 2006. *Ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Προπομπός.
- Μπερερής, Π., 2001. *Για μια διαπολιτισμική εκπαίδευση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία*. Άπειρος χώρα.
- Φλουρής, Γ., 1999. *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*. Γρηγόρη